

Prof. zw. dr hab. Wojciech J. Cynarski

Rzeszów, 16 maja 2023

Katedra Społeczno-Humanistycznych

Podstaw Kultury Fizycznej,

Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej,

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Marty Luber

ROLA MEDIACJI W SPORACH MAŁŻEŃSTW
MIĘDZYKULTUROWYCH I MIĘDZYRELIGIJNYCH
W ŚWIETLE LITERATURY PRZEDMIOTU ORAZ
BADAŃ WŁASNYCH

Autor rozprawy

Jest dobrym zwyczajem nauk humanistycznych, aby rozpocząć od przedstawienia autora ocenianej pracy. Otóż pani magister Marty Luber nie znam osobiście. Sądząc jednak po rozprawie doktorskiej jej autorstwa, jest ona osobą ambitną i pracowitą, a także solidną, traktującą poważnie podjęte zadania. Z zainteresowaniem przystąpiłem do lektury jej rozprawy doktorskiej. Zwłaszcza, że dotyczy ona tematu i problemu ważnego społecznie i powiązanego z tematem kulturowych dialogów i konfliktów, czym także zajmuję się od wielu lat.

Perspektywa teoretyczna

W ujęciu Bronisława Misztala teoria socjologiczna jawi się jako „praktyka poznawcza” i polega na przetwarzaniu doświadczenia na „pojęciowe, symboliczne i emocjonalne” odwzorowania. Socjologia opisuje społeczną rzeczywistość, ale też uwzględniać powinna różne uwarunkowania. Właściwa diagnoza problemów społecznych może przyczyniać się do ich rozwiązania.

W swej dysertacji mgr Marta Luber opisuje przyjęte podejście teoretyczne. Już we *Wstępie* Autorka określa bazę teoretyczną i prawną dla pojęcia „mediacja”. Wskazuje też perspektywę teoretyczną dla zagadnienia wielokulturowości i ideologii multikulturalizmu, oraz wybiera podejście metodologiczne. Jest to ważne dla spójności logicznej wypowiedzi. Język pojęciowy został ustalony w rozdziałach pierwszym i drugim.

Struktura pracy

Przygotowana przez Doktorantkę rozprawa składa się – w części głównej – ze Wstępu, pięciu rozdziałów i Zakończenia. Do tego dochodzą: Abstrakt, Bibliografia, oraz spisy tabel, rycin i map. Po dwóch rozdziałach wprowadzających (teoretycznych) znajdujemy rozdział

metodologiczny, a następnie - rozdziały z wynikami badań własnych i ich analizą. Jest to poprawna struktura, typowa dla prac monograficznych i empirycznych. Jedynie może zabrakło streszczenia w języku angielskim, o ile nie było ono wymagane. Zabrakło też aneksu ze wzorem zastosowanego narzędzia badawczego.

Bibliografia i rozpoznanie stanu wiedzy

Bibliografia podzielona jest na trzy części – 1) Literaturę przedmiotu, 2) Nauczanie Kościoła, oraz 3) Netografię, obejmując łącznie strony 132-147. Są to zarówno pozycje autorów polskich i obcych, w języku polskim i językach obcych (głównie w j. angielskim), artykuły naukowe i książki, dokumenty (adhortacje i encykliki) i teksty/publikacje internetowe. Łącznie są to treści obejmujące opis stanu prawnego i wiedzę o mediacjach, oraz – w ujęciu interdyscyplinarnym – szerszy zakres wiedzy naukowej związanej z podjętym problemem naukowym.

Można przyjąć, że Autorka dobrze rozpoznała aktualny stan wiedzy. Jednak, jeżeli konflikt wynika ze zderzenia kulturowego np. ze światem islamu, to czy nie należałoby obok stanowiska Kościoła Katolickiego przedstawić także wykładnię moralną dotyczącą rodziny w tradycjach – przykładowo - szyickiej i sunnickiej (?).

To zestawienie źródeł i opracowań naukowych uważam za wystarczające. Jako recenzent podpowiem jednak jeszcze dodatkowo kilka pozycji, do ewentualnie przyszłego wykorzystania w dalszych badaniach:

- Cynarski W.J. (2003), *Globalizacja a spotkanie kultur*, II wyd. zm., UR, Rzeszów. ISBN 83-7338-132-5
- Cynarski W.J., Obodyński K. (2006), *Kształcenie nauczycieli-wychowawców w dobie kulturowej globalizacji* [w:] Stanisław Dylak, Ryszard Pęczkowski, Pam Denicolo [red.], *Procesy globalizacji a kształcenie nauczycieli. Spojrzenie międzykulturowe*, UR, Poznań – Rzeszów, s. 271-275.
- Dylak S., Pęczkowski R., Denicolo P. [red.] (2006), *Procesy globalizacji a kształcenie nauczycieli. Spojrzenie międzykulturowe*, UR, Poznań – Rzeszów. ISBN 978-83-7338-254-1
- Obodyński K., Cynarski W.J. (2005), *Introduction in the multidimensional discours* [in:] K. Obodyński, W.J. Cynarski [eds.], *International Dialogue: Global, European, National and Multicultural Dimensions of Tourism*, European Academy for the Carpathian Euroregion (EACE), Rzeszów, pp. 5-6. ISBN 83-89721-07-4
- Papież Franciszek (2016), *Rodzina uratuje świat*, Fundacja Instytut Globalizacji, Gliwice.
- Rejman K., Rejman B. [red.] (2018), *Problemy i wyzwania edukacji międzykulturowej na wspólnym obszarze pogranicza polsko-słowackiego*, PWSTE, Jarosław.
- Thomson P. (1998), *Sposoby komunikacji interpersonalnej*, Zysk i S-ka, Poznań.

Strona metodologiczna

Problem badawczy został sformułowany, jako pytanie: „Czy mediacja może być skutecznym narzędziem rozwiązywania konfliktu małżeństwa międzykulturowego oraz międzywyznaniowego?” Wyszczególniono **hipotezę główną**: Mediacja może być skuteczną

metodą rozwiązywania konfliktów w sprawach małżeństw międzykulturowych oraz międzywyznaniowych, w których występuje więcej płaszczyzn sporu niż w małżeństwach homogamicznych (H0).

Sformułowano **hipotezy szczegółowe**: 1. Istnieje zależność pomiędzy płcią badanych a ich opinią na temat spojrzenia bezstronnej osoby z zewnątrz jako korzystnego dla rozwiązania sporu małżeńskiego (H1); 2. Istnieje zależność pomiędzy skłonnością do skorzystania z pomocy mediatora a kulturą pochodzenia (H2); 3. Istnieje zależność pomiędzy skłonnością do skorzystania z pomocy mediatora a wyznaniem (H3); 4. Występują różnice w zakresie wielkości miasta rodzinnego w zależności od skłonności do skorzystania z pomocy mediatora (H4); 5. Występują różnice w zakresie średniej częstotliwości sporów w zależności od innej religii jako różnicy między partnerami (H5); 6. Występują różnice w zakresie średniej częstotliwości sporów w zależności od innego wyznania jako różnicy między partnerami (H6); 7. Występują różnice w zakresie średniej częstotliwości sporów w zależności od różnic kulturowych jako różnicy między partnerami (H7); 8. Występują różnice pod względem częstości sporów w zależności od refleksji przed zawarciem małżeństwa o skutkach różnic między partnerami (H8) (s. 78-79).

Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety i z użyciem odpowiedniego narzędzia – kwestionariusza ankietowego. Ta metoda jest wygodna w zastosowaniu, jednak wymaga przeprowadzenia najpierw badania pilotażowego celem dopracowania narzędzia do badań właściwych. O tym w opisie procedury badawczej nie znalazłem informacji.

Uwagi o treści rozprawy

W rozdziałach I i II zostały zdefiniowane i omówione różne pojęcia. Do większości z nich nie mam zastrzeżeń. Jednak rozgraniczenie pojęcia wielokulturowości i „multikulti” jako ideologii wydaje się dużym uproszczeniem (*Vide*: strony 72-73). Wielokulturowość, jako opis stanu rzeczy, jest określeniem obszaru badań socjologicznych lub antropologiczno-kulturowych. Natomiast już wielokulturowość jako idea i uzasadnienie, jest ideologią (multikulturalizm). Natomiast „multikulti” jest niemieckim popularnym określeniem, jakim krytycy ideologii wielokulturowości określają zaistniały stan rzeczy.

Byłoby warto odwołać się do teorii dialogu międzykulturowego Eliadego i Tokarskiego. Ponadto – dodać podstawowe pojęcia z obszaru socjologii kultury, jak: kapitał kulturowy, kody kulturowe, język symboliczny. Może warto odwołać się także do Petera Thomsona i jego teorii komunikacji interpersonalnej (1998)? Umiejętność prowadzenia rozmowy jest ważna nie tylko dla mediatorów, ale też dla małżonków lub partnerów. Może warto dodać odniesienia do zagadnienia edukacji, w tym „wychowania do wielokulturowości” (obszar pomieszania pedagogiki z ideologią)?

Może byłoby słuszne rozszerzyć obszar badań i w większym stopniu uwzględnić rolę edukacji, proces globalizacji kulturowej i dialog kulturowy (?). Być może w trójkącie: „wartości – rodzina – pedagogika” byłoby możliwe szersze spojrzenie na poważny problem społeczny, jakim jest trwałość małżeństw i pełnych rodzin. Warto wówczas sięgnąć do adekwatnych koncepcji pedagogiki. *Cf.*

- Cynarski W.J., Błażejowski W., Pasterniak W. (2016), *Pedagogika nowoparadygmaticzna. W poszukiwaniu nowych inspiracji i aplikacji pedagogicznych. Monografia tematyczna*, Wydawnictwo UR, Rzeszów.

Moje dotychczasowe poszukiwania, aczkolwiek wykraczające poza zakres badań Pani mgr Luber, stanowiły aplikację wyników badań konfliktów i dialogów w obszarach kultury fizycznej, turystyki i kultury symbolicznej:

- Cynarski W.J. (2010), *Spotkania, konflikty, dialogi. Analiza wybranych obszarów kultury fizycznej i turystyki kulturowej*, II wyd. zm., Wyd. UR, Rzeszów.
- Cynarski W.J., Huzarska A. (2011), *Activity of martial arts' institutions for cultural dialogue* [in:] W.J. Cynarski [ed.], *Selected Areas of Intercultural Dialogue in Martial Arts*, Wyd. UR, Rzeszów, pp. 56-73.
- Korobeynikov G., Czarny W., Cynarski W.J. (2022), *Symbolic content diffusion and cultural dialogue on the example of the European Martial Arts Committee – international expert board, 2010–2020*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe", vol. 5, no. 2, pp. 79–98; doi: 10.16926/sit.2022.02.05.

W przypadku ocenianej rozprawy mam wątpliwości dotyczące wyjaśnienia pojęć oraz relacji - wielokulturowość a ideologia multikulturalizmu. Nie uwzględniono szerzej kontekstu kulturowego, roli edukacji i procesu globalizacji kulturowej. Zapewne jednak te zagadnienia wykraczają poza zakres badań określony w pytaniach badawczych.

Wyniki i dyskusja

Sprawdzona została zależność (korelacja) odpowiedzi na pytania główne z danymi metryczkowymi (obszar kulturowy, religia / wyznanie, miejscowość pochodzenia). Odpowiedzi z pytań zamkniętych zostały opracowane statystycznie, a z pytań otwartych – jakościowo. Generalnie stwierdzono „brak wpływu kultury pochodzenia/wyznania na podejście do instytucji mediacji” (s. 110). Ponadto „Różnica religijna oceniana jest jako duże wyzwanie wewnątrzmażeńskie.” (s. 116)

Wypowiedzi respondentów zbierane były drogą internetową. Czy rzecz dotyczy obszaru Polski i Unii Europejskiej, czy jest inaczej? Nie został wyraźnie określony geograficzny zakres badań. A np. w krajach islamskich rola i sytuacja społeczna kobiety jest zupełnie inna, niż jest to standardem w cywilizacji zachodniej. Ponadto w niektórych krajach islamskich chrześcijanie są wręcz prześladowani. *Vide:*

- Cynarski W.J. (2005), *Globalizacja na obszarze kultury a problemy lokalnej nietolerancji*, „Polska i jej wschodni sąsiedzi. Studia Wschodnioznawcze”, pod red. A. Andrusiewicza, UR, Rzeszów, t. 6, s. 150-161. ISBN 83-7338-275-5

Nie wiemy, jakie są źródła konfliktu małżeńskiego, a mogą one wynikać z przyjętej aksjologii (wartości chrześcijańskie – nauczanie Kościoła katolickiego, kościołów protestanckich; dominująca dziś w świecie zachodnim ideologia liberalno-lewicowa, zasadniczo ateistyczna; światopogląd islamski w różnych jego odmianach; inne). Tu właśnie kapitał kulturowy, kody kulturowe, język symboliczny oraz sfera wartości uznawanych i realizowanych wpływają na stosunek do rodziny, relacje współmałżonków, etc.

Pośrednio można wnioskować o religijności respondentów i specyfiki wyznania / deklarowanej aksjologii w powiązaniu z chęcią ratowania rodziny (zgoda na mediację). Czy na przykład można jednoznacznie stwierdzić, że katolickie rodziny są bardziej trwałe (istotna statystycznie mniejsza częstotliwość / odsetek rozwodów)? Myślę o wymiarze praktycznym – aplikacyjnym; może warto przekazywać określoną wiedzę mediatorom lub także kandydatom na małżonków (przełożenie na praktykę edukacyjną)?

Wnioskiem o wartości aplikacyjnej jest, iż: „mediacja jest skuteczną metodą rozwiązywania sporów w przypadkach małżeństw międzykulturowych i międzywyznaniowych, co potwierdza tezę pracy” (s. 128).

Drobne uwagi techniczne i szczegółowe

Występują tzw. literówki – np. „Według papieża Franciszka (...)”, a powinno być „Według papieża Franciszka (...)” (s. 65). Jest: „parę razy roku”, a zapewne powinno być „parę razy w roku” (s. 95). Jakieś drobiazgi wystąpiły też w zestawieniu Bibliografii – coś jest kursywą, a powinno być prostą czcionką (s. 140). Zasadniczo jednak Kandydatka do stopnia doktora wykazała staranność w przygotowaniu tej pracy od strony językowej i technicznej.

Podsumowanie

Autorka wykazała się odpowiednią erudycją. Rozprawa jest merytorycznie poprawna i koherentna. Przytoczone wyżej uwagi krytyczne mają raczej charakter dyskusyjny lub dotyczą kwestii mniej istotnych, nie umniejszając wartości recenzowanej pracy. Opiniowana przeze mnie rozprawa spełnia wymogi ustawowe stawiane dysertacjom doktorskim, to jest art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 18 marca 2011 r., przynosząc nową wiedzę w bardzo ważnych społecznie kwestiach. Jej treść oceniam bardzo pozytywnie. Rozprawa ta posiada znaczące walory poznawcze i użytkowe (aplikacyjne); może i powinna zostać w całości lub części opublikowana, na przykład jako monografia tematyczna.

Wobec powyższego, wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie Pani mgr Marty Luber do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Rzeszów, 16 maja 2023.